

בית המקדש ושלמות לימוד התורה ❦ • אז ישיר ❦ שנא

מרדכי יונתן נויברגר שליט"א, שע"פ הרמב"ן (בראשית א,א) שכתב 'עוד יש בידינו קבלה של אמת כי כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה' יש לומר שכוונת רש"י לפרש שעשיית המקדש הוא לשמי, היינו לצורך תורתו, שהתורה היא שמו של הקב"ה, ובנין המקדש נועד עבור התורה, דהיינו שהמקדש הוא הגורם לאפשרות לימוד התורה.

ויש להוסיף שלכן דרשו חז"ל 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', בתוכם ולא בתוכה, שעל ידי לימוד התורה שוכן הקב"ה בתוך בני ישראל².

❦ עיקר המקדש הוא התורה ❦

הקשר בין התורה והמקדש הינו קשר כפול, שהתורה אינה שלימה בהעדר בית המקדש, וגם בית המקדש אינו יכול להתקיים בלי התורה. התורה והמקדש תלויים זה בזה, וצריכים זה את זה. בספר 'מפני הרב' (עמוד תכ"ז) מביא בשם הגרי"ד לבאר, שהמשכן מכונה 'משכן העדות' על שם הקשר הזה, וז"ל:

דעיקרו של המשכן היה הארון עם הלוחות, ואשר על כן הוא דנקרא 'משכן העדות', על שם 'לוחות העדות'. ואף בבהמ"ק כן היה, שעיקרו של בהמ"ק היה הארון עם הלוחות, ובהמ"ק בלי לוחות אינו בהמ"ק.

כלומר, המקום המקודש ביותר במשכן, היינו קודש הקדשים, היה משכנו של ארון העדות, בו היו מונחים הלוחות שקבלו ישראל בהר סיני, ועל שם לוחות העדות וארון העדות נקרא המשכן בשם 'משכן העדות', כי דבר זה הוא עיקר המשכן. הקשר בין הלוחות והמשכן הינו חזק כל כך,

² יב ולפי זה מובן כיצד למדו חז"ל (ברכות כ"א א') את דין ברכת התורה לפני מן התורה, ממה שנאמר בפרשת האזינו 'כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו' (דברים לב,ג), ולפי הכלל שכל התורה כולה היא שמותיו של הקב"ה, דרשה זו מובנת היטב, שכאשר מזכירים את שם ה', היינו לימוד התורה, יש לברך.

שהלוחות נכללים בשם המשכן, 'משכן העדות', והקשר בין התורה למשכן הוא הקובע את המשכן, וכשאינן תורה הרי חסר בעצם המקדש¹.

ובירושלמי שקלים (פ"ד ה"ב) שנינו:

א"ר חזקיה, תנא רבי יהודה גדגניות, השלחן והמנורה והמזבחות והפרוכת מעכבים את הקרבנות, דברי ר"מ. וחכ"א, אין לך מעכב את הקרבן אלא הכיור והכן בלבד. [ופריך], ולא כן א"ר אליעזר ור' יוסי בן חנינה, תריהון אמרין, כל הן דכתיב נכח מעכב, צלע אינו מעכב. ואמר רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן, ואפילו צלע מעכב. ואמר ר' אילא בשם ר' שמואל בר נחמן, ואפי' שימה מעכב. [ומשני], א"ר חנינא, כאן בעבודות שבפנים כאן בעבודות שבחוץ.

כלומר, כלי המשכן, אם אינם נמצאים במקומם הראוי, מעכבים את הקרבת הקרבנות. ויש להקשות לפי מה ששנינו (הוריות י"ב א', כריתות ה' ב', ירושלמי שקלים פ"ו ה"א) שבבית שני לא היה ארון בקודש הקדשים, מפני שגזו אותו המלך יאשיהו יחד עם עוד כמה דברים, וז"ל:

משנגזו הארון, נגזו עמו צנצנת המן וצלוחית שמן המשחה ומקלו של אהרן ופרחיו ושקדיו וארגו שהשיבו פלשתים אשם לאלקי ישראל. מי גנזו, יאשיהו גנזו, כיון שראה שכתוב (דברים כח, לו) 'יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת אתה ואבותיך', עמד וגנזו, הדא הוא דכתיב (דברי הימים ב' לה, ג) 'ויאמר ללויים המבינים ולכל ישראל הקדושים לה' תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל אין לכם משא בכתף', אמר להם, אם גולה הוא עמכם לבבל, אין אתם מחזירין אותו עוד למקומו, אלא (שם) עתה עבדו את ה' אלקיכם ואת עמו ישראל.

.....
יג ובשאלות ששאלו את הגר"ח קניבסקי שליט"א הקשו על דברי המדרש בפר' פקודי, שם מבואר שתיבת משכן נכפלה, כדי ללמד שמהכסף שנשאר בנו בית מדרש, ויש להבין כיצד היו רשאים לשנות את הכסף שאספו לצורך בניית המשכן ולהשתמש בו לצורך בניית בית מדרש. והשיב הגר"ח, שאף בניית בית מדרש נחשב לצורך המשכן. ולפי מה שנתבאר, הרי שאין קיום למשכן בלי תלמוד תורה, וע"כ באמת בית המדרש משמש את המשכן.

ומבואר, שהמלך יאשיהו גזר דברים אלו כדי שלא יפלו בידי זרים בשעה שגלו ישראל מארצם, ויש להקשות, לפי מה שמבואר שכאשר הארון אינו מונח במקומו אין אנו רשאים להקריב את הקרבנות, כיצד הקריבו בבית שני קרבנות.

ובקובץ 'מסורה' (חוברת ט"ו) הביאו ליישב קושיא זו בשם הגרי"ד, וז"ל:

שבאמת כן היה ארון בבית שני, ואע"פ שהיה גנוז, ולא בקה"ק, גם מקום גניזתו חשוב מקומו ליחשב שהיה ארון בבית שני, ששלמה מעיקרא בנה הבית, וכלל בו בניית מקום לגניזת הארון, כך שבגניזתו שם נחשב שהיה ארון בבית שני במקומו.

כלומר, המלך יאשיהו גזר את הארון בבית המקדש עצמו במקום מיוחד שנבנה על ידי שלמה המלך למטרה זו, וע"כ אף בבית שני היה להם את ארון העדות במקומו המיוחד, רק שהם לא ידעו היכן היה מקום גניזתו, וציינו שם לדברי הרמב"ם (פ"ד מהלכות בית הבחירה ה"א) שכתב, וז"ל:

ובעת שבנה שלמה את הבית, וידע שסופו ליחרב, בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות העמוקות ועקלקלות, ויאשיהו המלך צוה וגזר במקום שבנה שלמה.

ובספר 'מפני הרב' (עמוד תכ"ז) הוסיף לבאר, שעצם קדושת המשכן והמקדש נובעת מקדושת התורה הנמצאת בה, ומחמת כן בנה שלמה את מקום המסתור עבור הארון, כי שלמה ידע שאם יבוא יום והארון יחסר מהמקדש, הרי שקדושת המקדש בעצמה תפקע, וע"כ הכין שלמה המלך מקום מיוחד לארון העדות, כדי שבכל זמן ועת ארון העדות יהיה במקדש, וקדושת המקדש תתקיים. בבית שני לא היה ארון בקודש הקדשים, אבל היה ארון למטה במטמוניות העמוקות והעקלקלות, מקום שהוכן לכך מראש, וע"כ רשאים היו להקריב קרבנות⁷. אם ח"ו לא היה

יד ובענין מה שמבואר שהכיר צריך להיות במקומו, ואם אינו הרי שמעכב את הקרבנות, הקשה הגרי"ז (סטנסיל מסכת זבחים כ'), היאך לא בטלה קדושת המקדש כאשר שיקעו את הכיור בלילה [כדי שמימיו לא יפסלו בלינה], הרי לבית הבחירה צריך גם כיור.

שלמה מכין מקום זה, או לא היה יאשיהו גונזו בו את ארון העדות הרי שקדושת המקדש היתה פוקעת, ולא היו בני ישראל רשאים להקריב קרבנות^{טו}.

ומזה יש לראות את עומק הקשר שבין התורה והמקדש, שקדושת המקדש תלויה בהימצאות התורה במקדש.

ובאמת בתוס' הרא"ש במס' הוריות (י"ב א') נמצא יסוד זה, שביאר מה שלמדו שגנזו יאשיהו להארון מהפסוק של 'ויאמר ללויים, וכתב בתוך הדברים, וז"ל:

ועוד, לכתוב קרא בבית ה' וממילא ידענא דשלמה בנייה למקדש, ל"ל לכתוב בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל, אלא משמע מהכא, דכי בנייה שלמה לבית המקדש הוה ידע דסופו ליחרב, וישראל יגלו מעל אדמתם, והכין בית תחת הקרקע שיהיה מוכן לגנוז בו ארון, כדי שלא ישלטו בו יד אומות העולם, ועליו קאמר יאשיהו בבית אשר בנה שלמה... ואיכא למימר, הא דקאמר שלמה ואשים שם מקום לארון, אההיא דוכתא קאמר.

.....
ובספר איזהו מקומן כתב שקושיית הגרי"ז היא רק לפי שיטת הרמב"ם בספר המצוות (עשה כ') הסובר שכלי המקדש כולם מחלקי המקדש, והביא שם שהרמב"ן חולק על זה. עוד תירץ שם שאף הבור נחשב מקומו של הכיור וע"כ אין זה נחשב שהכיור חסר.

טו וב'משך חכמה' (דברים יב, ח) הקשה, כיצד הקריבו קרבנות בבוכים (שופטים ב, ה), והלא המשכן היה בנוב וגבעון, וא"כ לכאורה היתה ההקרבה בזמן איסור הבמות. ותירץ ה'משך חכמה' על פי דברי התוספתא בסוף זבחים, שאינו נקרא 'אהל מועד' אלא כשהארון בתוכו, ובזמן שהקריבו בבמה, הארון לא היה באהל מועד, ולכן הבמות מותרות [משא"כ במשכן שילה, שהארון היה בתוכו, ועל כן נאסרה ההקרבה בבמה].

וכתב המאירי במס' מגילה (ט'), וז"ל:

משהוקם המשכן נאסרו הבמות והואיל והיה שם מזבח וארון עמו.

ונראה שכלל בדבריו שם את דברי ה'משך חכמה'.

עוד כתב ה'משך חכמה', שאפילו בזמן משכן שילה, אילו לא היה הארון במקומו, מותר היה להקריב בבמה. ודברי ה'משך חכמה' קרובים מאוד ליסודו של הגרי"ד, שכאשר אין הארון במקומו, בטלה הקדושה, ובטל שם 'משכן' או 'מקדש', וממילא הבמות מותרות.

ומבואר מדבריו שמקום גניזת הארון מוכן היה לדבר זה מאז שבנה שלמה את המקדש, וכשאמר שלמה בתפילתו 'ואשים שם מקום לארון אשר שם ברית ה' כוונתו היתה לאותו מקום מסתור שהוכן לארון העדות כדי לשמור אותו מידי זרים. ומשמע מהתוס' הרא"ש כדברי הגרי"ה, שמקום הגניזה נחשב מקומו של הארון, וממילא אפשר לומר שבמקום ההוא נתקיים דין 'וישם' שנאמר לגבי הארון^{טז}, ועל כן רשאים היו להקריב קרבנות בתקופת בית שני^{יז}, כי באמת הארון מונח היה במקומו הראוי.

ומכל זה מבואר, שרק ע"י התורה, שהארון והלוחות הם סמל התורה, חלה על בית המקדש קדושה, ונעשה המקדש מקום ראוי להקרבת קרבנות. ולפי דרכו של הגרי"ד דבר זה לעיכובא הוא, שבהעדר ארון העדות פוקעת חלות קדושת המקדש וחסר בעצם שם בית המקדש^{יח}.

טז ובזה מיושבת קושית הרש"ש (יומא נ"ג ב'), וז"ל:

במשנה משניטל ארון אבן היתה שם. ק"ל מדוע לא עשו ארון אחר בבית שני.

יז וב'בן יהודע' (יומא נ"ב ב') ביאר, שמה שאמרו שם שהארון גלה לבבל, הכוונה רק לארון השני בו היו מונחים שברי הלוחות, אבל הארון שהיו בו הלוחות השניות השלימות לא גלה, אלא נגזז ע"י יאשיהו. וע"ע מה שכתב בספר 'לקוט ישעיהו' על מסכת סוטה (ט"ז א').

יח וע"פ יסוד זה יש לפרש בפרשיות את מה שדרשו (מנחות ק"י א'):

אמר ריש לקיש, מאי דכתיב 'זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם' (ויקרא ז, ז), כל העוסק בתורה כאילו הקריב עולה מנחה חטאת ואשם. אמר רבא, האי לעולה למנחה עולה ומנחה מיבעי ליה. אלא אמר רבא, כל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה (ולא חטאת) ולא מנחה ולא אשם. אמר רבי יצחק, מאי דכתיב 'זאת תורת החטאת' ו'זאת תורת האשם', כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם.

שעל ידי הלימוד בפרשת הקרבנות מעלה הכתוב כאילו הקריב את הקרבן, והטעם הוא שהתורה היא השורש לקדושת המקדש ולהקרבת הקרבנות, ואם יכול אדם לכפר על ידי הקרבת קרבנות, בוודאי שיכול הוא על ידי לימוד התורה.